

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Institutiones Canonicae Sive Ius Ecclesiasticum

Wiestner, Jacob

Monachii, 1706

Art. I. De Natura & Varietate Instrumentorum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62656](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62656)

TITVLVS XXII.

De Fide Instrumentorum.

Decretalibus propositarum Probationis specierum altera sunt Instrumenta: quorum fides non minorem probandi vim in iudicio obtinet, quam vivâ voce deponentium attestations, l. In exercendi 15. C. hâc Rubr.

ARTICULVS I.

De Natura & Varietate Instrumentorum.

SUMMARIUM.

1. Instrumenti etymon ac natura.
2. Divisio in Publicum & Privatum.
3. Publicum conficit Notarius.
4. Jure Communi à solo Principe supremo:
5. Speciali non raro ab inferiore creatus.
6. Ejus solemnitates sunt I. Invocatio Numinis;
7. II. Expressio nominis Papæ vel Imperatoris,
8. III. Anni Domini, atque etiam Judicitionis,
9. IV. Et loci, in quo gestus est actus, super quo conficitur instrumentum;
10. V. Rogatio Notarii,
11. Facta ab eo, à cujus voluntate actus pendet:
12. VI. Rei gesta series.

13. VII. Ut confectum à Notario;
14. VII. Eju manu subscriptum,
15. IX. Et sigillò munitum sit.
16. Publico affine est instrumentum authenticum;
17. Cujus potiores,
18. Et plures species privati instrumenti referuntur,
19. Divisio in Originale & Exemplum.

Instrumenti nomen ab Instruendo derivatum, & latius acceptum est omnem id, quò causa instruitur, sive de re controversa judici fit fides; ac proinde etiam testes, sive illorum depositiones comprehendit, c. Pervenit, 4. de Testib. cog. & l. 1. ff. hie. Strictè autem & magis propriè denotat quamlibet scripturam, quæ de ejusmodi re fidem judici facere potest, c. Cum Joannes 10. V. Parri Hostiens. in Summa hie n. 1.

Hoc modò, & in Rubricæ nostræ sensu accepti Instrumenti duæ celeberrimæ sunt divisiones. Una, quæ bifariam aliud Publicum dicitur & aliud Privatum; ad quorum prius reduci solent scripturæ Authenticæ, vim & effectum Instrumenti publici habentes; etsi publica propriè loquendo non sint, Panormit. in c. 1. n. 2. Speculat. de Instrument. edit. §. 7. n. 2. & Everardus de Fide Testament. cap. 1. num. 3.

Publicum enim instrumentum propriè acceptum est Scriptura, quæ publica autho-

cā auctoritate, sive à persona publica, scilicet Tabellione seu Notario, legitime, seu cum debitis solemnitatibus est confecta, Decius in l. 1. s. apud 2. C. de Edendo, Speculat. cit. §. 7. & Everard. cit. n. 3.

Notarius, à notis literariis, seu Tabellio, à Tabulis quondam ita nominatus, hodie vocatur Persona, ad testamenta & negotiorum instrumenta conficienda, auctoritate publicā deputata, ut ex l. Contrahibus 17. C. hic, Novell. 44. §. 73. defumi solet, Gonzalez in c. 1. n. 7. Cujusmodi personam deputare, sive Notarium creare, licet summi Principes aut Magistratus superiores, saltem in temporalibus, non recognoscens de Jure soli valeant, Consuetudine tamen introduci potest; ut personarum, certis qualitatibus præditarum, pro Notario seu tabellione: ab eoque confectis instrumentis, aliorum publicorum instar, plena fides in & extra judicium habeatur, arg. c. Cum dilectus §. hic, §. l. 1. C. de Emancip. lib. Everard. de Fide Instrument. cap. 2. n. 7.

4. Eadem Consuetudine, & præsertim summi Principis privilegio, Principes, Comites, aliique magistratus inferiores Notarios aliquando creant: à quibus tamen creati minus, quam à supremo Principe renuntiati, amplam & ferè ad terminos ipsius creatis restrictam obtinent potestatem, cit. Speculat. §. 8. n. 22. Everard. cit. cap. 2. n. 9. & Haunold. Tom. 5. de J. & J. Tract. 4. n. 365. quia Notarius nritur auctoritate ejus, à quo est creatus, Novell. 44. cap. 1. iste autem extra territorium suum publicam non obtinet potestatem, c. fin. de Constitut. in 6. §. l. fin. ff. de Jurisdic. Nisi tamen isti amplio rem potestatem Notariis conferendi speciali prærogativa gaudeant ex privilegio, à summo Principe obtento.

9. Quin, hóc etiam à summo Principe non obtento, ab illis creato Notario po-

testatem, ab eoque confectis instrumentis auctoritatem majorem & extra creatis territorium se extendentem, tribuere valet Consuetudo; sic enim, quantumvis Notariis Cæsareâ, super spiritualibus hisque annexis; & Apostolicâ auctoritate creatis super negotiis & rebus merè temporalibus, extra D. Petri Patrimonium, sive Ecclesiæ territorium temporale, publica instrumenta conficiendi potestatem Jure non competere, non pauci velint: Consuetudine tamen aliud observari; & à Notariis Apostolicis super negotiis & actibus merè prophanis, extra illud territorium: & Imperiali auctoritate, etiam mediata duntaxat, per Comites Palatinos creatis Notariis super rebus in Ecclesiæ territorio sitis, & beneficiis aliisq; spiritualibus, instrumenta publica confici, & confectis fidem ubique haberi, cum Felino in c. Cum P. 15. n. 17. & Speculat. §. 8. n. 26. observant. cit. Everard. n. 5. & Haunold. n. 368.

6. Solennitatum, ad Publicum requisitarum Instrumentum Prima est, Invocatio Divini Numinis, præmitti solita verbis, *In nomine sanctissime & individue Trinitatis*: quam esse de substantia, ut ejus omissione instrumentum vitietur, cum Barbatia in c. 1. nonnulli voluere, aliis id, ullò Jure cautum, inficiantibus; cum quòd Novell. 44. cap. 1. ejus conficiendi forma tradatur sine ulla ejusmodi invocationis mentione: tum verò; quòd ea ipsius Ecclesiastici Juris partibus non omnibus sit præmissa. Sed quidquid sit de rigore Scripti, non-scriptò sive Consuetudinariò Jure & usu spectatò, eam ad publici instrumenti substantiam pertinere, plerique agnoscunt, ut propterea Maximilianus I. Constitutione, Coloniae 1512. editâ, Instrumentorum à Notariis conficiendorum formam præscribens, iis Dei omnipotentis invocationem jussit præmitti, Eve,

mitti, Everard. *cit. cap. 2. n. 50.* & Hunnius *in Treutl. Vol. 2. disp. 5. q. 13.*

7. Secunda, expressio nominis Papæ in locis, temporalibus ejus domino subjectis: Imperatoris, Regis, vel alterius Principis aut Magistratus in temporalibus superioribus non recognoscens, in cujus territorio instrumentum est confectum: & anni Regiminis ipsius: & Imperatoris quidem, Regis &c. expressionem Jure necessariam, ex *cit. c. 1.* liquet. Non etiam Papæ; quod ejus nomen exprimendum, ullò canone cautum non reperitur. Sed, ut hoc ita sit, locus tamen est arg. *c. 1. de Novi Oper. nunt.* Cui accedit Consuetudo, quæ dubii Juris optima interpretatur, *c. Cum dilectus 8. de Consuet.* ut, quod ista receptum, ad correctionem evitandam Jure quoque constitutum in dubio existimetur, Felin. *in c. 1. n. 5. cit.* Speculat. §. 2. num. 8. & Everard. num. 53. ubi, Papæ nomen à Notariis non paucis extra ejus temporale territorium exprimi consuevisse: idque tunc maxime, quando ii non solum Cæsareâ, sed Apostolicâ etiam auctoritate creati sunt, rationi consentaneum esse observat.

8. Tertia, est expressio temporis, arg. *c. Quoniam 11. ibi, Designando tempora, de Probat. & c. Abbate 3. §. Porro, ibi, Veluti locus & tempus, de Sent. & re judic. in 6.* scilicet anni à Christo nato sive incarnato currentis tempore contractûs, vel alterius actûs, super quo conficitur instrumentum: uti & Indictionis Romanæ, sive ejus anni, *can. 1. pr. dist. 23. & can. 1. in fine, dist. 73.* qui in Calendario notari solet. Mensis item istiusque diei, *cit. Novell. cap. & §. 1.* sive certi ejus numeri, aut alicujus Festi immobilis, expressione designati: quò actus gestus, vel instrumentum est confectum, *cit. Speculat. n. 8. & 9. & Covarruvias n. 1. & 3.* Et si verò Indictionis de Jure magis, quam anni

Dominici expressio substantialis sit; cùm anni quidem à Verbi Divini Incarnatione currentis *can. 1. cit.* mentio sola fiat; Indictionis apponendâ in super necessitas expressa videatur, *c. Inter 6. V. Sed contra, hic, & præsertim cap. 1. cit.* Hodie tamen anni Dominici major, quam Indictionis ratio habetur ex consuetudine; cùm istius non ubique: illius autem tanquam magis noti anni appositio in Christiani Orbis provinciis omnibus ita recepta sit; ut instrumentorum solemnitate hodie magis substantialem eâ non esse, asserat, *cit. Everard. n. 52. & 55.*

Quarta, locus celebrati contractûs, aut alterius negotii gesti, *c. Quoniam cit. ibi, Conscribenda loca, §. Porro cit. & l. Optimam 14. C. de Contrah. Sispul.* cujus expressionem, sicut ad instrumenti valorem necessariam, DD. communis sentus, ita anceps est, an, solam civitatem, castrum, aut villam nominari, sufficiat, vel opus sit magis speciali ipsius etiam domus expressione. Verius tamen est, istam quoque exprimendam: imò à Notariis magis providis & cautis ipsam quoque domus partem, v.g. atrium, vel conclavem superius, in quo negotium inter aliquos gestum est, notari consuevisse, monent *cit. Speculat. §. 2. n. 9. Everard. n. 68. Haunold. n. 373. & Pirrhing ad hanc Rubric. n. 7.*

Quinta; ut Notarius ad instrumentum super actu conficiendum sit rogatus seu requisitus, prout desumi ex *c. Cùm P. & Novell. 44. cap. 1. pr. cit.* & ratio reddi solet; quòd, sicut testis, cùm non rogatus à parte, vel à iudice citatus ad testimonium dicendum ultro se offert, ita & Notarius, si super actu à nemine rogatus aut iustus instrumentum sponte conficiat, merito sit suspectus; ut quem admodum illius testimonio fides non accommodatur, ita suspecti vitio laboret, & legi-

& legitimum non habeatur instrumentum, cuius confectionem ita sibi arrogavit, Panormit. *in o. l. n. 4. cit.* Speculat. §. 2. n. 13. & Everard. n. 91.

11. Rogari autem secundum hos DD. debet ab eo, vel iis, à quorum voluntate actus pendet; ut, si super contractu, vel conventionem alia, à duorum voluntate pendente, instrumentum conficiendum sit, à contrahentium vel pacificentium utroque; si eò describendus sit actus, ab unius tantum voluntate pendens, ut sunt testamentum, aditio, vel repudiatio hereditatis, protestatio, intimatio, ab isto saltem Notarius rogetur seu requiratur. Si verò actus, ab hominis voluntate independens, à natura vel casu proveniat, ut hominis nativitas, mors, rei interitus &c. ad instrumentum super eo confectionem non sufficit rogatio alicujus, qui ex eo interesse præterdit, sed necessaria est cognitio & autoritas iudicis ad eò; ut, istà non interveniente, confectum instrumentum fidem non faciat in præjudicium alterius, quam rogantis. Ratio est; quia Notarius autoritate publica constitutus est ad ea tantum, quæ pendent ab hominum voluntate, & ex ista effectum sortiuntur: non etiam ad ea, quæ naturam vel casu contingunt; cum de his iudicare sit iudicis: qui ipse, cum de iis cognoscit, peritorum consilium solet adhibere, arg. *l. Septimò 12. ff. de Statu hominum, cit.* Everardus n. 98. & Haunold. n. 385.

12. Sexta, rei seu actus gesti series, v.g. quis, quid, cui donarit, vendiderit: & ex qua causa debeat &c. eique præsentem ordinariè saltem duo testes: quorum nomina eorum propria, vel saltem Notarii manu instrumento sunt inferenda, *cit.* Panormit. num. 3. Covarruvias n. 4. & Everard. n. 66.

13. Septima, ut instrumentum ab ipso Notario sit confectum, *cit. e. Cum P. cap.*

1. pr. & §. 4. cum; quòd ejus non solum singularis industria, sed fides quoque specialiter sit electa: ea autem, ad quæ persona sic electa est, per aliù nequeant expediri, *e. fin. §. Sin autem, de Offic. deleg. tum verò;* quòd errori & fraudi facilius locus sit, si super negotio, qui non interfuit, conficiat instrumentum, *cit.* Everard. n. 69. Hunnius g. 9. & Haunold. n. 374. qui tamen pro validis habent instrumenta, quorum ab ipso Notario compositorum sola descriptio, vel ipsa etiam compositio alteri commissa, sed ab ipso Notario correctà & subscriptione ac sigillo munita fuit. Casu, quòd iste infirmitate, aut inevitabili necessitate alià instrumentum conficere, aut ab alio confectum corrigere & subscribere non posset, instrumentum confectionem alteri, sed non nisi interveniente autoritate iudicis, & ferè etiam partium consensu accedente, committere posset, *e. Cum P. cit.*

14. Octava, subscriptio Notarii facienda manu propria, & expressò Imprimis nomine & cognomine, arg. *can. Cum Redemptor, 12. q. 2.* ut ejus persona omnino certa appareat: deinde autoritate Apostolicà vel Cæsareà, quâ Notarius creatus est, Speculat. *cit.* §. 2. n. 11. demum; quòd sit ab eo, vel aliis, si plures sunt, ex quorum consensu actus pendet, rogatus, *cit.* Panormit. n. 3. Covarruvias n. 5. Everard. *cap. 2. à num. 49. & n. 91.* & Haunold. n. 382.

15. Nona, appositio sigilli proprii ipsius Notarii, *cit.* Panormit. n. 3. & Speculat. §. 2. n. 15. quòd si instrumentum careat, ex consuetudine, non Jure aliquo scripto, redditur suspectum, *cit.* Everard. n. 119. & Haunold. n. 389.

16. Authenticum Instrumentum, in latiori significatione & effectu spectato, Publicum non infrequenti usu vocatur: proprie tamen & strictius acceptum dicitur, quod,

B b b

quod, licet vel non à persona publica, vel sine debitis solemnitatibus confectum sit, vim tamen probandi fere eandem, quam huiusmodi Instrumentum strictè acceptū habet, *cit. Panormit. n. 2. Pirrhing. ad hanc Rubric. n. 3.* Cujusmodi sunt Primo Protocolum sive liber, in quo actiones, confessiones, depositiones testium, productiones instrumentorum, aliaque probationes, sententiæ, appellationes, & cætera Acta judicialia conscripta referuntur, *c. Quoniam, 11. de Probat. l. 1. s. apud 2. C. de Edendo. l. fin. C. de Re judic. quæ, ut major fides iis habeatur, autoritate iudicis à Notario conscribi solent. Secundo, Scripturæ ex archivo publico, seu Cancellaria depromptæ, qualescunque demum, & à quocunque confectæ sint, *Auth. Ad hac, C. hic, & Novell. 47. cap. 2. quia locus publicus autoritatem & robur dat scripturæ, etiam non Authenticæ, arg. *Auth. cit. ubi, Bartol. in fine, Panormit. in c. Scripta 2. n. 6. & Mascardus de Probat. conclus. 111. num. 9. Tertio, Matriculæ & libri Censuales, vulgò Sammersteuer vnd Zählbücher, quibus descripta continetur æstimatio bonorum quorumvis subditorum; ut à superiore cum debita proportione imponi possint census & exactiones, *c. Ad audientiam, 13. §. Ad quod, de Prescript. & l. Censu 10. C. de Probat. ubi Bruneman. n. 1. & 3. Quarto, Scripturæ à privatis quidem confectæ, sed publicò Episcopi vel Capituli, Principis Secularis vel alicujus Civitatis sigillò munitæ, *c. Tertio §. c. Post cessionem 7. de Probat. & c. Scriptura, 2. hic præsertim, si à quo id appositum fuerit, aut cujus sigillum sit, in ejusmodi scriptura sit expressum, *Felin. in c. Post cessionem cit. num. 7. & Menoch. de Arbitr. casu III. à n. 3. Quintò, Scripturæ privatæ, Magistratùs seu iudicis autoritate confirmatæ, vel publicatæ,******

*arg. l. Publicati, 2. C. de Testament. Secundo demum Scripturæ, privati manu confectæ, sed trium, aut aliquando duorum adhuc viventium & suam manum recognoscentium testium subscriptione roboratæ, arg. à contrario *c. Scripta cit. & l. Contractus, 17. C. hic, Panormit. in c. Scripta cit. n. 5. & Speculat. §. 3. cit.**

Privatum, sive, ut vocatur, Domesticum instrumentum strictè acceptum, est Scriptura confecta à persona privata, & publica autoritatè vel alio adminiculo non corroborata: cujusmodi sunt Codices seu libri Rationum, & à privato confecta rerum Inventaria: libri Censuales, quibus privatorum census & quæcunque servitia sibi vel aliis debita: libri Mercatorum, aliorumque, quibus conventiones, data, accepta, debita adnotantur: Apochæ, vulgò Quietantiæ, sive chirographa, quibus creditor pecuniam, censum &c. à debitore solutum &c. confitetur: Apochæ sive cautiones, quibus debitor pecuniæ, census &c. solutionem, vel præstationem à se factam, confitetur, & creditori tradit, ut ex solutionibus receptis jus suum, aut hoc præscriptione non extinctum, probare possit, *l. Plures 19. junctâ Glofâ V. Apochæ, C. hic: Literæ, sive Epistolæ familiares amicis, sociis &c. militæ, Vallens. hic §. 1. à n. 6. & cit. Pirrhing. n. 5. Dixi, Strictè; quia latius accepta instrumenta privata ex ante relatâs authenticis sunt, quæcunque, non à publica, sed privata persona sunt confecta: licet aliunde, v.g. ob testium accessionem, autoritatem & probandi vim ferè eandem, quam Publica obtineant, *Panormit. de c. 1. n. 2. citt. Vallens. n. 5. & Pirrhing. num. 5.**

Alterâ divisione Instrumentum, præsertim Publicum, aliud Originale & aliud Exemplar nuncupatur. Originale, quod etiam Authenticum vocari solet, est pri-

ma & principalis scriptura solennis, quæ super contractu, vel alio actu est confecta, vulgò atq̃ Hautbrieff oder Original/ Solennis, inquam; quia, si à solennitate abstrahamus, Originale instrumentum est Protocolum seu liber, in quo rei sive actus gestis series summaria & succincta narratione memoriæ causâ relata adnotatur. Unde etiam Imbreviatura Everard. cit. c. 2. num. 19. ex ea verò seu Protocolli adnotatione cum requisitis solennitatibus confectum, Transumptum sive Instrumentum Originale, Publicum & Authenticum vocatur, Wesenbec. in ff. hic n. 2. & cit. Pirrhing n. 4. Exemplum sive exemplar est scriptura, quæ ex Originali instrumento, sive publicâ Notarii, sive privatâ manu, descripta & transumpta est; quæ vulgò copiarum atq̃ Copien oder Abschrift: & si auctoritate seu mandato iudicis à Notario confecta sint, Copiarum Vidimarum nuncupantur.

ARTICULUS II.

De Vi probandi, quam habent Instrumenta Publica.

SUMMARIUM.

20. Instrumentum Publicum plenè probat,
21. Ea tantùm, qua continet dispositivè:
22. Et testimonio duorum,
23. Aliquando plurium æqualem vim habet.
24. Eius copia non probat:
25. Nisi auctoritate iudicis à Notario,
26. Ex justa causa rogato,
27. Originalis diligenter inspecto,
28. Et adversâ parte citatâ sit transumpta.

29. Plenè etiam probat Protocolum,
30. Etiam sine Instrumento:
31. Nisi actus celebratus sit in scriptis.

Instrumentorum vis varia est pro personarum ea conscribentium, sigilli, aliarumque solennitatum, imò & custodiæ varietate & antiquitate.

Publicum id, quod in ipso dispositivè continetur, in damnum & commodum utriusque partis plenè probandi vim in iudicio habere, liquet ex c. 1. c. Scripta 2. l. In exercendis, 15. C. hic, & l. Cum precibus 18. C. de Probat. adeò; ut ejusmodi instrumentum à Baldo in l. Si in causa 2. C. Quando sive vel privat. probatio probata, & non Probanda nuncupetur; cum dispositivè in eo contentorum veritas nitatur duplici & utrâque maximæ efficaciarum præsumptione. Unâ, ortâ ex qualitate personarum, specialiter electarum, publicâ auctoritate approbatarum, & ratione officii, istiusque suscepti initio præstiti juramenti ad rem, ut gesta est, in instrumentum fideliter redigendam obligatarum. Alterâ ex solennitatibus, remotionibus omnem fraudis suspicionem, Panormit. in c. Scripta cit. pr. Speculat. de Edit instrument. §. 8. n. 1. & Wesenbec. in ff. hâc Rubric. n. 6.

Dixi, Quoad contenta dispositivè; 21. quia quoad ea, quæ in instrumento etiam solenni solummodo narrative & incidenter referuntur, instrumentum etiam publicum in tertii præjudicium fidem non facere, ex communi aliorum sensu advertunt Innocentius in c. Cum in Jure, 31. de Offic. deleg. n. 7. & Bartol. in Auth. Si quis C. de Edendo, n. 8. Sic enim instrumentum, quò v. g. prædium, quod Titio à Principe donatum est, mihi mille aureis venditum refertur, meam quidem emptionem contra quemcunque alium:

B b a non e-